

Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Kałdusie zidentyfikowany został już dawno przez archeologów jako pozostałość wczesnośredniowiecznego Chełmna – głównego ośrodka społeczno-gospodarczego i administracyjnego ziemi chełmińskiej. Zlokalizowany on był na krawędzi doliny Wisły, u podnóża Góry św. Wawrzyńca. Składał się on z grodu, rozległej osady podgrodowej oraz największego w tej części Słowiańszczyzny Zachodniej cmentarzyska. Badania archeologiczne objęły dotąd wszystkie człony tego rozległego zespołu zajmującego, jak przystało na ośrodek stołeczny ziemi chełmińskiej, około 15 ha. W najsłabszym stopniu przebadana została dotąd grodzisko, gdzie badania skoncentrowały się u podnóża Góry, w strefie występowania tzw. gródka i reliktywów świątyni chrześcijańskiej. Najszerzej rozpoznana została wśród nich osada o charakterze rzemieślniczo-handlowym, stanowiąca bezpośrednie zaplecze usytuowanego u podnóża Góry św. Wawrzyńca grodu. Przedmiotem niniejszego projektu są studia interdyscyplinarne nad genezą i funkcją społeczno-gospodarczą i ekonomiczną omawianego zespołu osadniczego, skoncentrowane na rozpoznaniu wykopaliskowym grodziska oraz sondażowo-weryfikacyjnym osady podgrodowej, co pozwoli również na interpretację kwestii ogólniejszych, takich jak rola tego ośrodka w regionie oraz jego związków ze strefą nadbałtycką i interiorom Niżu Polskiego, szczególnie Kujawami, Wielkopolską i Mazowszem.

W trakcie dotychczasowych badań wykopaliskowych prowadzonych na grodzisku odsłonięto nawarstwienia kulturowe tzw. gródka z reliktywami zabudowy drewnianej oraz pozostałości kamiennego kościoła z XI wieku. Przy jego fundamentach natrafiono na charakterystyczną konstrukcję kamienną z 2. połowy X wieku zinterpretowaną jako miejsce kultu pogańskiego. Z kolei na osadzie podgrodowej odkryto ponad 600 wczesnośredniowiecznych jam osadniczych zróżnicowanych pod względem chronologii (od 2. połowy VII do 1. ćwierci XIII wiek) i przeznaczenia. Wśród nich odsłonięto pozostałości wielu budynków mieszkalnych, gospodarczych, w tym kilkunastu pieców związanych z wytwórczością metalurgiczną (także złotniczą), spiżarni, pracowni rogowiarskich i garncarskich. Szczególne znaczenie dla oceny funkcji tego ośrodka miało odkrycie pozostałości domniemanej karczmy, jedynej jak dotąd, opracowanego kompleksowo budynku tego rodzaju znanego z ziem polskich (Chudziak W., Weinkauff M., Siemianowska E., Bojarski J., Kowalewska B., Szczepanik P., Abramów J., Bienias D., Makowiecki D., Domniemana karczma z wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego w Kałdusie na Pomorzu Nadwiślańskim, *Przegląd Archeologiczny*, tom 64, Wrocław 2016, s. 133–172).

O znaczeniu omawianego ośrodka osadniczego świadczy odkrycie kilku tysięcy zróżnicowanych pod względem funkcji i chronologii przedmiotów codziennego użytku, monet, akcesoriów kupieckich, elementów uzbrojenia, ozdób, odpadów produkcyjnych, półfabrykatów i bryłek surowca, jak również kilkuset tysięcy ułamków ceramiki naczyniowej, wielu tysięcy szczątków roślinnych i zwierzęcych. W sumie pozyskano unikatowy w skali ziemi chełmińskiej i całego Pomorza Nadwiślańskiego zespół źródeł stanowiący potencjalną podstawę do podjęcia wielu zagadnień dotyczących życia ówczesnych mieszkańców osiedla na zapleczu Góry św. Wawrzyńca i ich kontaktów z bliższym i dalszym otoczeniem (Skandynawią, Prusami i Rusią; Bojarski J., Chudziak W., Weinkauff M., *Góra św. Wawrzyńca w Kałdusie we wczesnym średniowieczu - na skrzyżowaniu szlaków dalekosiężnych*, [w:] *Pradoliny pomorskich rzek. Kontakty kulturowe i handlowe społeczeństw w pradziejach i wczesnym średniowieczu*, red. M. Fudziński, W. Świętosławski, W. Chudziak, Gdańsk 2017, s. 301–313). Wyjaśnienia wymaga jednak kilka kwestii dotyczących układu przestrzennego osiedla oraz jego zasięgu co uzasadnia podjęcie dodatkowych badań wykopaliskowych o charakterze szeroko płaszczyznowym i sondażowym (grodzisko) oraz weryfikacyjno-sondażowym (osada podgrodowa). Głównym zadaniem projektu będzie jednak szczegółowe opracowanie dotychczasowych wyników badań osady obejmujące opis stratygrafii kulturowej wraz z pozostałościami zabudowy oraz wszechstronną analizę wszystkich kategorii źródeł archeologicznych. Niniejszy projekt zakończy się przygotowaniem publikacji monograficznej w całości poświęconej badaniom archeologicznym prowadzonym na tym stanowisku (seria *Mons Sancti Laurentii*, „Wczesnośredniowieczna osada rzemieślniczo-handlowa w Kałdusie”, t. 10) oraz publikacją 2–3 artykułów w czasopiśmie znajdującym się na liście Q1 bazy Web of Science.